

УДК. 37.032:37.015.3

DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-1-139-145

EDUCATIONAL DIALOGUE AS A MEANS OF FORMING THE PROFILE SCHOOL PUPILS' VALUES

НАВЧАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

Iryna GLAZKOVA,

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor

<https://orcid.org/0000-0002-1469-8468>

iy_glazkova@ukr.net

Berdiansk State Pedagogical
University

✉ 4 Schmidta Str., Berdiansk,
Zaporizhzhia region, 71100

Ірина ГЛАЗКОВА,

доктор педагогічних наук,
професор

Бердянський державний
педагогічний університет

✉ вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ,
Запорізька обл., 71100

Original manuscript received: January 17, 2020

Revised manuscript accepted: February 21, 2020

ABSTRACT

The article is devoted to the problem of forming of students' values at profession-oriented school during English lessons. The author lights up the historical, philosophical, psychological and pedagogical aspects of this problem. It is emphasised that the problem of forming of the system of values is one of most actual in a pedagogical theory and practice and caused by instability of the modern world, extraordinarily wide influence of mass medias, incommunication of generations and disbalance of the system of values.

The aim of the valued studies is transformation of the valued orientations of both public and professional ones on personal. The idea of the author is that foreign language as general discipline has large potential for forming of students' values because if a person wants to master a foreign language he has to be an active participant of communicative process, thus, successfully chosen topics for communication and competent methodology of organization of educational process will provide, from one side, development of communicative abilities of students, from the other, – forming of the system of values. In the article it is reasonably proved, that organization of educational dialogue at the lessons of English is an effective means of forming of students' values.

Organization of dialogue at the lessons needs stage-by-stage work and envisages 4 stages: designing (begins long before embodiment of the real dialogue and consists in its "scrolling" in the head of student-organizer or teacher), procedural (direct organization of dialogue), management (aspiration of dialogue in a necessary way by asking questions, remarks) and correction-evaluation stage (an analysis of results, design of future lessons with certain adjustments).

It is necessary to engage students into active discussion of problems, to mark the value of every idea, to pay attention that judgements are always subjective, and that is why it is necessary to respect opinion of other man, be tactful. The teacher can also use the method of debates as educational technology in basis of which there is a dialogue. This type of work can be used at the lessons, after mastering of certain topic, as part of final lesson and as an optional lesson, or at the meetings of club of

connoisseurs of foreign language.

Key words: *value, educational dialogue, means of formation, profession-oriented school.*

Постановка проблеми. У сучасних документах розвитку освіти наголошується, що вона має не тільки забезпечити майбутніх фахівців глибокими знаннями, але й сприяти розвитку особистісної позиції учнів, формувати чіткі орієнтири життєдіяльності, вміння виокремлювати істинні цінності. Таким чином, проблема формування системи цінностей є однією з найактуальніших у педагогічній теорії та практиці, що викликана нестабільністю сучасного світу, надзвичайно широким впливом засобів масової інформації, відсутністю зв'язку поколінь, розбалансованістю системи цінностей, розмитістю, невизначеністю духовних орієнтирів та власне і самого ідеалу людини.

Слід зазначити, що пошук нашою країною власних ціннісних основ – це пошук такої системи цінностей, що характеризує її генетично, зберігає класичні й утворює нові ціннісні теорії, цінності й ціннісні орієнтації, є відкритою для позитивних запозичень, взаємодії з позитивними системами цінностей інших спільнот і здатна забезпечити гармонійний розвиток людини, суспільства, цивілізації, природи, культури [5, с.3]. Таким чином, актуалізується проблема пошуку засобів формування цінностей.

Мета статті – обґрунтувати доцільність використання навчального діалогу на заняттях з іноземної мови як засобу формування цінностей учнів профільної школи.

Аналіз наукових праць. Проблема цінностей достатньо повно представлена в сучасній вітчизняній і закордонній науці. З філософської точки зору цінності розкривають С. Анісімов, В. Василенко, Ф. Гогоберідзе, В. Здравомислов, О. Золотухіна-Аболіна, Я. Розін, й ін.; вчені-соціологи В. Бакіров, А. Кавалеров, Н. Паніна, В. Ядов розглядають цінності суспільного життя й значення ціннісної свідомості; з психологічної точки зору цією проблемою займаються О. Асмолов, Ш. Надірашвілі, Д. Узнадзе, В. М'ясищев, Л. Божович та ін.; вчені-педагоги О. Бондаревська, С. Вершловський, В. Гриньова, І. Ісаєв, Б. Ліхачов присвятили свої дослідження виявленню значення цінностей в освітньому процесі. Слід зазначити, що педагогічні дослідження проблеми цінностей здійснюються в єдності з іншими важливими напрямками виховання, а саме: цінності в системі громадського, морального, естетичного, трудового виховання (І. Бондаренко, П. Давидов, Л. Крицько, В. Сагайда); цінності родинного виховання (А. Докукіна, В. Постовий, М. Стельмахович); особливості формування цінностей у різні вікові періоди життя людини, зокрема підлітків і старшокласників (Л. Ковальчук, Б. Ковбас, А. Малихін), учнів (Г. Гаєвська, Н. Фролова).

Проблема цінностей має глибоку історико-філософську традицію, яку започатковано ще Аристотелем, а термін “аксіологія” (вчення про цінності) запропонував французький філософ П. Лані на початку ХХ ст.

Існує безліч класифікацій цінностей, хотілося б звернути увагу на класифікацію С. Анісімова, в основі якої лежить принцип задоволення потреб. Учений виділяє такі групи цінностей: людина і людство як найвища

цінність; цінності матеріального життя, включаючи природні ресурси, знаряддя і продукти праці, необхідні для життя людей; цінності соціального життя: різні суспільні утворення, інститути й організації (родина, нації, класи, держава); цінності духовного життя і культури, у тому числі наукові знання, моральні, естетичні й інші цілі, уявлення й погляди [1, с. 23].

Аналіз досліджень дозволяє стверджувати, що цінність є значущістю, яка відіграє орієнтаційну роль у житті людини, сприяючи її самовизначенню та самореалізації. Система цінностей є основою культури особистості, котра зумовлює її вчинки, формує потреби, впливає на інтереси. Цінності є невіддільною частиною відносин людини зі світом, у якому протікає її життєдіяльність і пізнання. Науковцями обґрунтовано доцільність та необхідність ціннісного навчання.

Так, В. Гриньова у своєму дослідженні “Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти)”, погоджується з Д. Біном і Р. Ліпкою, що існує п'ять різних шляхів у навчанні цінностям, а саме: навювання (повчання), під час якого посиляються на суспільний закон; моральний розвиток на основі висвітлення етичних принципів та їх застосувань; аналіз ситуації та суперечних питань, в основі якого – вирішення ціннісних ситуацій; метод прояснення цінностей Ратса; “навчання в дії”, через яке цінності перевіряють у ситуаціях реального життя [3, с.193].

Таким чином, посиляючись на значний творчий доробок з проблеми цінностей, можна стверджувати, що мета ціннісного навчання – це перетворення ціннісних орієнтацій як суспільних, так і професійних на особистісні, тобто усвідомлені, такі, що пройшли процес інтеріоризації. Ми вважаємо, що іноземна мова як загальноосвітня дисципліна має великий потенціал для формування цінностей учнів, оскільки відомо, що оволодіти мовою можна, лише ставши активним учасником комунікативного процесу. Таким чином, вдало підібрана тематика та методично грамотна методика організації освітнього процесу забезпечить, з одного боку, розвиток комунікативних умінь учнів, з іншого, – формування системи цінностей. Власний педагогічний досвід дозволяє стверджувати, що навчальний діалог, в основі якого – залучення учнів до пошуку, оцінки, взаємодія різних позицій, точок зору в межах єдиного змістовного поля, вироблення власної позиції з питання, що обговорюється, та її узгодження з іншими, забезпечує формування цінностей (почуття групової солідарності, цінність людського спілкування, істина, добро, краса, справедливість тощо).

Організація діалогу на заняттях – нелегка справа як для вчителя, так і для учнів, тому потребує поетапної роботи. Передусім, учням доцільно подавати інформацію етико-гуманістичного спрямування, яка сприяла б розвитку уявлень про цінності гуманного ставлення до людей, дружбу, товариськість, самоствердження особистості в колективі, красу людських стосунків, доброту, милосердя, чуйність, відкритість тощо. Знайомство з літературою країни, мова якої вивчається, слід проводити з урахуванням аксіологічної спрямованості, що дає можливість пізнавати культурні цінності іншого народу на основі діалогічного порівняння їх з культурними цінностями

свого власного народу. Такий підхід дає змогу побачити та проаналізувати складні взаємозв'язки, впливи різних культур та літератур у єдиному світовому культурному просторі. Художній твір слід розглядати як форму діалогу автора і читача, що веде до самовизначення, пошуку власної системи цінностей, сприяє створенню атмосфери моральних, естетичних, інтелектуальних переживань. Можна погодитися з думкою, що “для виховання благородних почуттів необхідні художні твори, які б пробуджували думки про найвищу цінність світу – людину” [4, с.298]. А тому ми радимо використовувати уривки з творів англійських та американських письменників О. Генрі, Дж. Голсуорсі, Т. Драйзера, М. Твена, О. Уайлда та лінгвокраїнознавчі тексти, що сприяли б вихованню інтересу до країни, мова якої вивчається, поваги до її культурних цінностей.

Вивчаючи іншомовний текст, учні ніби “пропускають” його через себе, свої емоції, оживляючи його образи, тим самим роблячи його зрозумілим.образи фіксують властивості нових явищ, перетворюючи їх у поняття, які надалі будуть виступати моральним регулятором поведінки: “Образи і поняття суб'єкта про особистість інших людей перетворюються в командну інформацію, що регулює вироблення в нього певних форм поведінки стосовно цих людей” [2, с. 271]. Але лише читання не забезпечить формування системи цінностей як регулятора власної поведінки, необхідно, щоб ці знання мали вияв у дії. Тому доцільним є виконання післятекстових вправ, наприклад: “Доведіть ...” (The word can encourage and kill smb. Every man has to leave a track on the Earth), “Обґрунтуйте...”, “Доповніть...” (The best medicine is ... ; A man is spoken by his actions ...; Hope helps people to live) та ін., побудованих за змістом прочитаного тексту.

На наступному етапі доцільною є організація міні-діалогів:

- діалог-догадка (задається ситуація, за умовою якої один співрозмовник пам'ятає лише якусь частину інформації, а завдання другого – допомогти пригадати, чим завершився епізод, ставлячи запитання);
- діалог-сюрприз (учневі пропонується витягти квиток-запрошення із зазначеним маршрутом подорожі, завдання полягає в тому, щоб запросити будь-кого з присутніх з собою, при цьому показати переваги цієї подорожі);
- діалог-проблема (у пресі опубліковано статтю, що розкриває певні проблеми в стосунках людей, завдання учнів – обговорення її змісту, пошук шляхів виходу з даної ситуації);
- діалог-інцидент (учням необхідно прийняти відповідальне рішення в напружених умовах, зокрема дефіцит інформації, часу);
- діалог-вернісаж (пропонується картина або малюнок, завдання учнів – розкрити внутрішній стан основних персонажів та обґрунтувати власну позицію).

Також учням можна запропонувати організувати в групі міні-діалог на основі прочитаного тексту або за змістом приказки, прислів'я, оскільки саме в них зібрана і закріплена народна мудрість, адресована одночасно всім і кожному. У прислів'ях і приказках знайшли своє втілення поради, попередження, побажання, вимоги, основне завдання яких –

допомогти людині, що опинилася в складній ситуації морального вибору: Live and learn. – Вік живи – вік учися; Actions speak louder than words. – Не за словами судять, а за справами; Handsome is as handsome does. – Не за словами судять, а за справами; Better a glorious death than a shameful life. – Краще славетна смерть, ніж ганебне життя; Every man is the architect of his own fortunes. – Кожна людина – коваль свого щастя.

Учнів слід залучати до активного обговорення проблем, при цьому наголошувати на цінності кожної думки, вислову, міркування, звертаючи увагу на те, що судження завжди суб'єктивні, а тому необхідно поважати думку іншої людини, бути тактовними, стриманими за умови розбіжності думок, навіть якщо вони абсолютно протилежні, паралельно це сприяє засвоєнню учнями загальнолюдських цінностей.

Доцільним є використання дебатів як навчальної технології, в основі якої – діалог. Цей вид роботи може використовуватися як на заняттях, після опрацювання певної теми як частина підсумкового заняття, так і факультативу або на засіданні клубу знавців іноземної мови. Використання матеріалів Інтернет, культурологічних текстів різних стилів, автентичних аудіо та відео матеріалів дають змогу навчитися дискутувати з різними проблем, відстоюючи свою думку з її чіткою аргументацією, аналізувати події життя людей, висловлювати своє ставлення до них, знаходити рішення проблем суспільства, сім'ї, школи, поглибити знання з історії та культурної спадщини життя людей країн, мова яких вивчається. Таким чином, в основі формування лінгвокраїнознавчої компетентності – сучасна тематика, що створює сприятливі умови для знайомства з цінностями життя людей інших країн, їхніх культурних реалій, звичаїв, традицій, що дає змогу виховати активну особистість, підготовлену для участі в діалозі культур. Ці заняття мають виховний вплив, оскільки вчать культурі спілкування, яка прийнята в сучасному цивілізованому світі, емоційно-ціннісному ставленню до світу, що їх оточує; учні замислюються над тим, що ж стає цінністю для суспільства, чому і як цінність стає надбанням спочатку окремої особистості, а потім – обов'язковою для всіх членів суспільства. Позитивним є те, що учні, можуть навести приклади з власного життя, історії розвитку суспільства, при цьому широко використовуючи знання з інших суспільно-гуманітарних дисциплін. Наведемо приклади тем для обговорення:

1. "Home is where our heart is."
2. "Prevention is better than cure."
3. "If you had an opportunity to add additional traits to your character what would you choose? Why? Which of those qualities does your friend have?"
4. "One must be sometimes cruel to be kind."
5. "Pupils should take an active part in the life of the community to become better citizens."
6. "Peace cannot be achieved through violence; it can only be attained through understanding." Albert Einstein.
7. "All you need is ignorance and confidence then success is sure." Mark Twain.
8. "Success makes life easier, it doesn't make leaving easier." Bruce

Springsteen.

9. "We make a living by what we get, but we make a life by what we give." Sir Winston Churchill.

10. "Despair is the price one pays for setting oneself an impossible aim." Graham Greene.

Отже, навчальний діалог є дієвим засобом формування цінностей учнів профільної школи, а його організація передбачає 4 етапи: моделювальний (починається задовго до втілення реального діалогу і полягає в його "прокручуванні" в голові учня-організатора або вчителя), процесуальний (безпосередня організація діалогу), етап управління (спрямування діалогу в потрібне русло шляхом запитань, реплік), корекційно-оцінний (аналіз результатів, моделювання майбутнього заняття з внесенням певних корективів).

Література

1. Анисимов С.Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С.Ф. Анисимов. – М.: Мысль, 1988. – 253 с.
2. Бодалев А. А. Личность и общение: Избранные труды / А.А.Бодалев. – М.: Педагогика, 1983. – 272 с.
3. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти): (Монографія) / В.М. Гриньова – Харків: Основа, 1998. – 300 с.
4. Сухомлинский В. А. Рождение гражданина. / В. А. Сухомлинский. – М.: Молодая гвардия, 1971. – 336 с.
5. Шемигон Н.Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки: дис. ... кандидата педаг. наук: 13. 00. 04 / Наталія Юрївна Шемигон. – Х., 2008. – 191с.

References

1. Anisimov S.F. (1988). *Duhovnye cennosti: proizvodstvo i potreblenie* [Intellectual Values: Production and Usage]. Moscow: Mysl' [in Russian].
2. Bodalev A. A. (1983). *Lichnost' i obshchenie: Izbrannye trudy* [Personality and Education: Selectas]. Moscow: Pedagogika [in Russian].
3. Hrynova V.M. (1998). *Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia (teoretychnyi ta metodychnyi aspekty): (Monohrafiia)* [The Formation of Pedagogical Culture of Future Teacher (Theoretical and Methodological Aspect) (Monograph)]. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian]
4. Suhomlinskij V. A. (1971). *Rozhdenie grazhdanina* [The Birth of Citizen]. Moscow: Molodaya gvardiya [in Russian].
5. Shemyhon N.Yu. (2008) *Formuvannia tsinnisnykh orientatsii maibutnikh pedahohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky* [The Formation of Valued Orientations of Future Teachers in the Process of Their Training] Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian]

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена проблемі формування цінностей учнів профільної школи на заняттях з англійської мови. Авторка висвітлює історичний, філософський, психологічний та педагогічний аспекти цієї проблеми. Наголошується, що проблема формування системи цінностей є однією з найактуальніших у педагогічній теорії й практиці та викликана нестабільністю сучасного світу, надзвичайно широким впливом засобів масової інформації,

відсутністю зв'язку поколінь.

Мета ціннісного навчання – це перетворення ціннісних орієнтацій як суспільних, так і професійних на особистісні, тобто усвідомлені. Авторка вважає, що іноземна мова як загальноосвітня дисципліна має великий потенціал для формування цінностей учнів, оскільки оволодіти мовою можна лише ставши активним учасником комунікативного процесу, таким чином, вдало підібрана тематика, та методично грамотна методика організації освітнього процесу забезпечить, з одного боку, розвиток комунікативних умінь учнів, з іншого, – формування системи цінностей. У статті обґрунтовано, що організація навчального діалогу на заняттях є ефективним засобом формування цінностей учнів.

Організація діалогу на заняттях потребує поетапної роботи та передбачає 4 етапи: моделюючий (починається задовго до втілення реального діалогу і полягає у його "прокручуванні" в голові учня-організатора або вчителя), процесуальний (безпосередня організація діалогу), етап управління (спрямування діалогу в потрібне русло шляхом запитань, реплік), корекційно-оцінний (аналіз результатів, моделювання майбутнього заняття з внесенням певних корективів).

Учнів слід залучати до активного обговорення проблем, при цьому наголошувати на цінності кожної думки, вислову, міркування, звертаючи увагу на те, що судження завжди суб'єктивні, а тому необхідно поважати думку іншої людини, бути тактовними. Доцільним є використання дебатів як навчальної технології, в основі якої – діалог. Цей вид роботи може використовуватися як на заняттях, після опрацювання певної теми як частина підсумкового заняття, так і як факультативу або на засіданні клубу знавців іноземної мови.

Ключові слова: цінність, навчальний діалог, засіб формування, профільна школа.